

Iskanje svojega mesta - dekleta v rasistični mladinski kulturi

Finding one's own place - Being a girl in racist youth culture

Sini Perho

Povzetek

Sini Perho, Finnish Youth Research Network, Olympiastadion, Eteläkaarre, 00250 Helsinki, Finland

Članek prinaša ugotovitve o razvoju in razpletu subkulturnega umeščanja in pripadnosti najstnic. Ugotovitve so dobljene na podlagi večletnega spremljanja (oz. raziskovanja z udeležbo) skupine deklet z roba kulture skinhedov, v finskem mestu Joensuu. Dekleta se postavljajo za opazovalke in podpornice kulture, katere "pravi" nosilci so moški skini. Nekoliko distancirane ter manj radikalno nasilne so od njih, še posebej pa se distancirajo od njihovih deklet kot le ženskih priveskov. Od subkulture skinov le deloma prevzemajo ideologijo, vedenje ter stil, predvsem pa njihova dejanja in vedenje simbolno spodbujajo in podpirajo. Njihova delna pripadnost rasistični mladinski kulturi je razumljena kot izbira na podlagi identitetnih ponudb ki so v določenem okolju pač na voljo, izbira ki ustreza specifičnim izrazom - tako ideološkim kot stilskim. Polovično pripadnost teh deklet subkulturi skinov lepo ponazarjajo njihove frizure - pol obriti lasje, pri čemer se lahko obriti del, odvisno pač od okoliščin, bodisi pokaže bodisi zakrije.

Ključne besede: *skinhedi, subkultura, dekleta, kultura grobosti (moškosti), imidž, opazovanje z udeležbo, akcijsko raziskovanje*

Abstract

This article presents the conclusions about the development and the end results of teenage girls looking to find their place in and belong to a subculture. The conclusions are drawn from the study which for years followed (the research was based on participant observation) a group of girls belonging to the edge of the skinhead subculture in the Finnish town Joensuu. The girls held the position of observers and supporters of the culture, whereas its real 'holders' were the male skinheads. They were somewhat distanced and less radically violent than the male counterparts, and they distanced themselves in particular from the girlfriends who were seen only as hangers-on. They adopted the skinhead ideology, behavioral patterns and style only to a limited extent, nevertheless, they symbolically encouraged and supported their actions and behavior. Their limited belonging to a racist youth culture is considered a choice taken from the identities available in the given environment. It is a choice that fits in with specific expressions, both in ideology and style. The half-hearted belonging of these girls to the skinhead subculture is reflected in their hair styles - one half of their head was shaven and could be hidden or shown, depending on the circumstances.

Key words: *skinheads, subculture, the culture of being tough, image, participant observation, action research*

Kombinacija ženskega spola in rasizma prav lahko zveni čudno – ali so dekleta rasistične, patriotske branilke očetnjave?³ Ali so grobe⁴, nasilne in dejavne v rasističnih mladinskih kulturah? Po mojih podatkih je odgovor prav lahko pritrđen. Dekleta sodelujejo v teh mladinskih kulturah enako kot fantje, toda redko v njihovih ožjih krogih ali v najdejavnejših vlogah. Moja razprava obravnava vlogo deklet v eni od lokalnih rasističnih mladinskih kultur ter njihov odnos do te kulture in njenih osrednjih elementov. Po eni strani položaj deklet v tej "moški areni", povezani z rasizmom in obritoglavci (skinheadi, skini), določajo mnoga protislovja in napetosti (gl. npr. Gordon, Holland in Lahelma 2000; Harinen 2000). Vzrok teh napetosti so denimo vprašanja, povezana s spolom (na primer pričakovanja o moškosti in ženskosti), nekatere značilnosti, povezane z rasistično ideologijo, pa tudi možnost in opaznost nasilja znotraj te mladinske kulture. Po drugi strani pa dekletom njihova tradicionalna neopaznost in obročnost v rasistični mladinski kulturi dopušča več prostora kot fantom, da si v njej ustvarijo svoje mesto.

Razprava temelji na terenskem delu v letih 1998–2001, ko sem začela pripravljati doktorsko disertacijo o rasistično usmerjenih mladostnikih v srednje velikem mestu Joensuuju v vzhodni Finski. Raziskovala sem v povezavi z akcijskim raziskovalnim projektom EXIT, ki je bil namenjen zmanjševanju rasizma in iskanju novih načinov za delovanje proti njemu. Podatki izvirajo iz individualnih in skupinskih intervjujev ter opazovanja z udeležbo.

Za to razpravo sem iz svoje skupine informatorjev izbrala štiri dekleta iz istega lokalnega, socialnega in časovnega konteksta. Obravnavala bom njihovo različnost in podobnost z drugimi, na primer s "pravimi" obritoglavci, kar zadeva njihovo mesto v rasistični mladinski kulturi in proces njegovega oblikovanja. Leta 1998, ko sem dekleta spoznala in jih prvič intervjuvala, so bile stare od 14 do 15 let, obiskovale so isto srednjo šolo in pripadale isti večji skupini mladostnikov, ki so se zbirali v lokalnem mladinskem klubu in njegovi okolici. V času mojih intervjujev so dekleta ta klub

³ Prevod prispevka, ki je bil predstavljen na Multidisciplinary European Winter School: Youth cultures, ethnicity and violence v Karjaa, Finska, decembra 2001.

⁴ V zadnjih letih se v finskih medijih pojavljajo zaskrbljeni prispevki o "grobih dekletih" in o njihovi dejavni in "nedekliški" ulični kulturi. Nekateri celo trdijo, da so današnja finska dekleta morda bolj groba od fantov. (Gl. npr. avgustovsko prilogo časopisa Helsingin Sanomat iz 1999.)

pogosto obiskovala. V delu Joensuuja, kjer stoji mladinski center, tujcev skorajda ni; zato ni nobeden od njih zahajal v mladinski klub ali obiskoval isto šolo kot dekleta. Mladostnice so imele komajda kakšno izkušnjo v komuniciranju s tujci in so le od daleč opazovale nekatere od njih med informativnimi dnevi o internacionalizaciji in ob nekaterih podobnih dogodkih na šoli. Tako je bilo njihovo (ne)poznavanje multikulturnih situacij podobno: imele niso nobenih izkušenj z neposrednimi stiki s tujci niti kakšne druge izkušnje s priseljenci oziroma tujci. Dekleta so tudi sodelovala pri nekaterih podprojekti v okviru projekta IZHOD (kjer so spoznale nekatere tujce), sama pa sem preživljala čas z njimi v času izvajanja tega projekta in v mladinskem klubu na splošno. Med zadnjimi intervjuji avgusta 2000 so imela dekleta od 16 do 17 let. V teh treh letih sem imela z njimi bolj ali manj redne stike, zadnjič pa smo se srečale jeseni 2001, ko so komentirale mojo razpravo o njih (širšo različico tele⁵). V tej razpravi se osredotočam na fazo, ko so bila dekleta najdejavnejša na rasistični mladinski sceni.

Biti "groba"⁶

Na začetku srednje šole (v 7. razredu), ko so bila stara približno 13 let, so se začela dekleta bolj zavedati svoje mladinskokulturne usmerjenosti in svoje javne podobe. Na tej stopnji je tudi oslabela njihova usmerjenost k šoli in pomen, ki so ji ga pripisovale. V okviru šolske kulture so bili na voljo različni "načini biti", povezani z imidžem in/ali ideologijo (protirasistični hiphoperji, rasistični obritoglavci, hipiji, punkerji itd.) ter s pomenom šole (*piflarji in grobi*⁷). Mladostnice so se upirale šoli in njenemu ustaljenemu redu ter so se umestile na rob splošne mladinske kulture in bile *fantovske (tough)*.

⁵ Ta razprava je del obširnejše razprave o dekletih v rasistični mladinski kulturi, ki jo pripravljam za objavo v strokovni publikaciji o finskih mladostnicah.

⁶ S prevodom angleške besede "tough" oziroma besednih zvez "being tough" ali "culture of toughness" smo imeli kar nekaj težav. Izraz pomeni, da je tak človek močen, žilav, vzdržljiv, pogumen, neodvisnega značaja, "tisti, ki si upa", je možat ter da je sposoben zdržati veliko bolečin in naporov. Ameriški teoretik Walter Miller je s tem izrazom poimenoval eno od osrednjih vsebin zanimanja kulture fantov nižjega socialnega razreda oz. delavske subkulture. Ta pojem je povezoval z odraščanjem fantov v družinah, kjer je bil oče odsoten, in je zato pravzaprav nakazoval težnjo doseganja in dokazovanja lastne moškosti. Biti "tough" pomeni

Anne: [Na šoli] *so bili hiphoperji pa skini ali pa nekakšni "skini" pa punkerji pa ... pa oni hipiji in podobni, od vsake skupine jih je bilo nekaj.*

SP: *Ali si kako spadala v katero od teh skupin na šoli?*

Anne: *Ne vem, mogoče to, da sem takrat nosila vojaško jakno in sem bila res groba in sem se nekako drla na folk v šoli ...*

[Intervju z dekletom jeseni 2000]⁸

Nasprotovale so vrednotam svojih vrstnikov, ki so se prilagodili šolskim (in pristočasnim) normam ter so bili konvencionalni in spodobni. Bile so proti "normalnemu in lepemu" vedenju deklet, del česar je bilo, da je bila šola zanje povsem nepomembna (gl. tudi Tolonen 2001). Njihovo razmišljanje o šoli lahko strnemo kot *briga me in šola je gnila*. Te ideje so kazale na primer s tem, da so neupravičeno izostajale od pouka in kršile šolska pravila, na primer med odmori kadile in odhajale s šolskega dvorišča.

V srednješolskih letih so bila dekleta usmerjena v prosti čas in njegove dejavnosti ter v izražanje nasilnosti (being tough). Slednje so povezale z elementi rasistične subkulture ter to kazale s svojim videzom in dejanji. Videz ima pomembno vlogo v mladinskih kulturah, saj izraža identiteto pripadnikov (Bjurström 1997, 48). Po Kaunismaaju (1997, 222) si skupina izbere posebne simbole, ki jo predstavljajo kot entiteto in ki imajo zanjo specifičen pomen. V primeru teh deklet to pomeni, da njihov obritoglavi imidž ni bil pomemben le zato, ker je ustvarjal njihovo lastno identiteto, češ takale sem in tole je skupina, v katero spadam. Njihov imidž je bil pomemben tudi zato, ker je izražal enotnost skupine, njeno kolektivno identiteto. V nekem smislu so dekleta svoje nasilje (being tough) izražala po posebnih merilih subkulture, v katero so bila usmerjena - obritoglavske subkulturo oziroma rasistične mladinske kulture na splošno. Za enega od dejavnikov, ki so vplivali na njihovo navezavo na prav to mladinsko kulturo, lahko štejemo nasilni, možati in grobi sloves obritoglavcev v okviru okoliške družbe.

nasprotje od vedenja pomehkuženih fantov staršev srednjega razreda (*mevž*, maminih sinčkov, *špecarjev*, itd.). V našem prevodu smo to besedo prevajali na različne načine, npr. kot *biti groba*, *nasilna*, in – zaradi posebnega poudarka članka tudi – *fantovska* (op. urednika).

⁷ Besedilo v ležečem tisku so citati iz mojih intervjujev in neformalnih pogovorov z dekleti.

⁸ Vsa imena v citatih – prevedenih iz finščine – so spremenjena.

K temu, kako so se dekleta umestila v areni mladinskih kultur, je pripomoglo tudi dejstvo, da so v Joensuuju obritoglavci bili in so še vedno opazni in poznani.

Ko so mladostnice najbolj dejavno pripadale rasistični mladinski kulturi, so se podobno oblačile in strigle. Z videzom so drugim kazale svoje zanimanje za obritoglavsko subkulturo in najbrž je bil prav zato njihov videz tako pomemben zanje. To, da so privzele obritoglavski imidž, za katerega so značilni vojaški jopiči in čevlji znamke Doc Martens (ali vojaški čevlji), je bila pomembna prelomnica pri njihovem naraščajočem zanimanju za obritoglavsko subkulturo. Zanimiva značilnost njihovega imidža in dokaz njihove ustvarjalnosti je bila "*skrita pleša*", kot sta dve dekleti sami imenovali svojo nekdanjo pričesko. Ena je povedala, da je imela lase "*obrite zadaj na glavi [z roko pokaže zadnji del glave], spredaj pa zmeraj spete [se smeji]*". Glavo, ki so si jo na pol obrile, naj bi drugi videli, zato je niso na primer skrivale pod kapo. Polovična obritost glave, ki ni bila tako radikalna kot popolna obritost obritoglavskih fantov, je dekletom puščala nekaj prostora za pojavljanje v javnosti. Po eni strani so lahko s spenjanjem las svojo plešo še poudarile, po drugi strani pa so jo lahko z razpuščenimi lasmi popolnoma skrile. Ehrnrooth (1987) je v Joensuuju proučeval "metalce", pripadnike subkulture težkometalne glasbe; njegov izraz za to obdobje razkazovanja povezanosti s subkulturno skupino je "obdobje deklariranja" (prav tam, 194). Po Ehrnroothu je to obdobje, ko posameznik vsem hoče pokazati, da je del neke subkulture. Rečemo lahko, da je tudi moje intervjuvanke, podobno kot metalce v Ehrnroothovi raziskavi težkometalne kulture, njihov imidž simbolično povezoval z "nami", obritoglavci, in je bil prav zato zanje pomemben.

Razmejevanje od pravih obritoglavcev

Ko so umeščale same sebe in svojo mikrokulturo, svojo lastno skupino v areno mladinskih kultur, so se mladostnice opirale na širšo rasistično mladinsko kulturo in njene "žive legende", obritoglavce iz Joensuuja⁹. Pri opredeljevanju svojega mesta in tega, "kako je treba živeti", so dekleta uporabljala osrednje teme, za katere vemo, da

⁹ Mesto Joensuu je od devetdesetih poznano po dejavnih rasističnih in nasilnih obritoglavcih.

so povezane z obritoglavci – rasizem, nasilje, moškost in grobst. Čeprav niso dodobra poznale vseh značilnosti obritoglavcev, na primer njihove rasistične ideologije, so uporabljale prav to, ko so opredeljevale, na katero stran in v katero mladinsko kulturo spadajo.

SP: *Ali se imata torej za skinhedki?*

Maija: *Ne.*

Liisa: *Ne, ampak nekako ideološko.*

SP: *Skinhedki po ideologiji?*

Maija: *Ja.*

Liisa: *Tako da ne preganjava črnuhov in tako [se smeji].*

SP: *Se pravi, da ne podpirata nasilja?*

Liisa in Maija: *Ja, ga!*

Liisa: *Tako da morajo vsi, ki tudi malo niso Finci, stran stran stran.*

SP: *Kaj točno torej mislita s tem, da imata to ideologijo?*

Liisa: *Tako [se smeji], razmišlja enako [kot obritoglavci], tako da je Finska Finska in ... nobeni turški begunci in podobni ne spadajo sem ali nekaj takega bla bla bla.*

[Intervju z dvema dekletoma jeseni 1998]

"Srce" – jedrna skupina – rasistične mladinske kulture je pripadalo *pravim skinom*, sebe in svojo skupino pa so dekleta umeščala dlje od središča. Toda čeprav so se poistovetile s pripadnostjo robu, se jim je zdelo pomembno, da so povezane z zadevami, ki se dogajajo v središču, z jedro skupino svoje mladinske kulture. Povezava je bila sicer oddaljena, a je obstajala in je dekletom omogočala, da so se seznanjala z značilnostmi in dejavnostmi obritoglavcev. Zavedale so se te povezave, ki je bila pomembna za njihovo opredeljevanje mesta lastne skupine, njenih "nalog" in možnosti, da se zgleduje po skupini *pravih skinhedov*.

SP: *Ali si si v kakšni fazi pravila skinhedka?*

Laura: *Ne, vsaj ne spomnim se, da bi kdaj to rekla.*

SP: *Ampak ali si oziroma ali si se imela za to, kar si [se smejim]*

...

Laura: *Ne, takrat so bili skini v Joensuuju totalno ločeni ... to so bili tisti večji fantje, oni so bili skini.*

[Intervju z dekletom jeseni 2000]

Tuula: *Ne, me dve sploh ne spadava v tisto skupino [obritoglavcev].*

SP: *[...] Ali je ta skupina, kaj mislita s skupino skinov, ali so to tisti starejši fantje ali kaj?*

Tuula: *So tudi manjši, tudi mlajši, ampak večina jih je starejših, večinoma so precej starejši.*

Henna: *Ja.*

Tuula: *Mislím, oni bolje obvladajo ideologijo in tako.*

[Intervju z dvema dekletoma jeseni 1998]

Sari: *Sploh ne moremo reči, da smo bile prave skinhedke, ker takrat nobena od nas sploh ni bila prava skinhedka, ker nismo poznale nobenega pravega skina.*

[Intervju z dekletom jeseni 2000]

Oddaljenost od značilnosti, pa tudi dejanj *pravih skinov*, je bila pomemben dejavnik pri tem, da je bilo mesto deklet, po njihovem lastnem opredeljevanju, nekje med središčem in pa robom rasistične mladinske kulture. Dejanja deklet, če so sploh bila, je določala uporaba dejanj *ta pravih* kot ogledal tega, katere stvari in teme so prave, katere pa napačne, na primer, kaj pomeni to, da si na pravi način grob (being tough), in kako je narobe biti grob.

SP: *Ali je bilo kaj konkretnega, kar ste počele, s čimer bi kazale, da imate takšno ideologijo?*

Tuire: *Ja, na primer v mestu ali kje, na primer v kakšni piceriji smo, ko so oni [priseljenski delavci] kaj delali, smo bile zelo nevljudne do njih ali pa kaj takega. V resnici nismo počele ničesar ali pa se vsaj nismo drle na koga in podobno.*

[Intervju z dekletom jeseni 2001]

Čeprav so same le redko izvajale rasistično motivirana nasilna dejanja, se jim je zdelo pomembno in so bile vesele, kadar so taka dejanja izvajali drugi, recimo *pravi skini*. Govorile so mi o nekakšnem "navijaštvu", ko so od daleč skupinsko navijale, čeprav niso sodelovale pri dejanjih pravih storilcev – "junakov". To je njihovo povezanost z obritoglavci tudi okrepilo in poudarilo v njihovi lastni skupini.

SP: *Kaj si si mislila o nasilju, ali je spadalo h kulturi ali kaj?*

Salla: *Ja, je spadalo, ampak me nismo šle koga udarit s palico za baseball ali kaj takega ... smo pa bile zelo vesele, kadar je*

kdo drug naredil kaj takega.

[Intervju z dekletom jeseni 2000]

Taija: Zmeraj se nam je zdelo nekako tako super, kadar so tam pregarbali kakšne črnuhe, ker niso Finci, hura, zdelo se nam je, da jih bomo kmalu vse zgarbali [se smeji]

[Intervju z dvema dekletoma jeseni 1998]

Svojo različnost od *ta pravih* so dekleta skonstruirala ob dejstvu, da so zgolj vedela, kdo so obritoglavci, niso pa jih osebno poznala. To so bili tisti "slavni" *joensuujski skini* in z gledišča deklet in njihove skupine so bili oni tisti, katerih naloga (in čast) je bila "poskrbeti za umazano delo". Dekleta so le po kakem dogodku kdaj poskusila privzeti njihovo mesto in delovati na enak način. *Ta pravi* so bili *tako veliki in skulirani* in dekleta so njihovo kategorijo uporabljala pri opredeljevanju svojih lastnih značilnosti.

[Pogovor o obritoglavcu, ki ga pozna Ulla]

Ulla: Jaz sem ravno par tednov nazaj razmišljala, da ko smo bili majhni, se nam je tisti fant zdel tako grozno velik ... Zdaj pa, ko sem zrasla in sem ga spet enkrat videla, konec koncev skoraj ni večji od mene ... in na tem ni bilo nič, meni se je *samo zdel tako skuliran, ker je nosil vojaško jakno in neko skinhedovsko srajco* [se smeji].

[Intervju z dekletom 2000]

Razmerje deklet do *pravih skinhedov* in njihove skupine je bilo dvojno. Po eni strani so imele sebe in svojo skupino za njim podobno, po drugi strani pa so same sebe razločevale od njih. Jasno so ločevale med kategorijama samih sebe in pa *pravih skinov*, to razlikovanje pa je bilo še posebno očitno pri ideologiji in dejanjih, povezanih z rasistično mladinsko kulturo. Položaj deklet je mogoče opisati s konceptom "primerjalne vrstniške skupine", torej skupine, v katero sicer niso spadale, a je bila zanje pomembna (Bauman 1999, 45). Delovanje in način razmišljanja te "primerjalne vrstniške skupine" sta bila za dekleta pomembna, čeprav skupina njih samih in njihovih dejanj ni priznavala oziroma sploh ni vedela zanje. Zato lahko rečemo, da so bile mladostnice nekakšne oboževalke skupine obritoglavcev. Treba pa je poudariti, da same sebe niso imele za obritoglavke, niti ni bil njihov cilj, da bi to postale. Videti je bilo, da so bili *pravi skini* zanje nekakšni idoli oziroma vzorniki: bilo

je mogoče, da bodo v prihodnje kdaj posnemale svoje idole, lahko pa se bodo odločile tudi drugače. Za dekleta je bila *skupina pravih skinov* zunaj dosega; kljub temu pa je bila zanje zelo pomembna, saj so od nje črpala nenapisana pravila, kako biti *pravi skin*, torej kako se oblačiti, kako razmišljati, kakšno glasbo poslušati itd. Kategorija *ta pravih* znotraj te mladinske kulture se je nanašala na nekaj, česar one same niso dosegale in česar dejansko niso bile niti zmožne niti željne doseči. Ena osrednjih tem pri njihovem opredeljevanju obritoglavcev je bilo namreč temeljno prepričanje, da so to fantje oziroma moški, to pa je očitno kratilo njihove možnosti, da bi to postale tudi same ali da bi vsaj razmišljale o tem.

Razmejevanje od deklet obritoglavcev

Da bi opredelila *ta prave*, so dekleta potrebovala kategorijo napačnih. Še posebno v mojih zadnjih intervjujih z njimi, jeseni 2000, so nekatera opozorila na svoje razmerje do deklet obritoglavcev. Te so bile obritoglavke samo zato, ker so bili po naključju njihovi fantje *skini*. V tem smislu svoje mladinskokulturne usmeritve niso dejavno izbrale, ampak so jo imele za samoumevno ter so posnemale imidž, razmišljanje in dejanja svojih fantov. Dekleta obritoglavcev so bila po mnenju mojih intervjuvank v rasistični mladinski kulturi pasivna in povsem očitno niso bila *pravi skinhedi*.

Anna: [...] Punce skinov, one samo visijo v naročju svojih fantov in so tam na varnem in ne rečejo nič in se na nikogar ne derejo [...] *ali pa, so tudi punce, ki tudi zavpijejo na koga ali kaj naredijo.*

[Intervju z dekletom jeseni 2000]

Moje informatorke so menile, da dekleta obritoglavcev niso dejavne obritoglavke niti niso obritoglavke po svoji lastni (svobodni) volji in zanimanju za rasistično mladinsko kulturo. Nekatero so zanje trdile, da se zgolj skrivajo na varnem, s čimer so mislile, da "varno" vpijejo na druge iz fantovega objema. Dekleta obritoglavcev so bila v očeh mojih intervjuvank slabotna in strahopetna, saj so se zanašala na to, da bodo vsi okoli njih ubogali nenapisano družbeno pravilo "Ne udari dekleta", zaradi česar so se lahko varno in zlahka pridružila vpitju (na primer na priseljence ali na predstavnike drugih,

nasprotnih mladinskih kultur, recimo hiphoperje).

SP: *Ali same sebi pravijo skinhedke?*

Lea: *Ne vem, ampak lahko da se kdaj kaj zaderejo na koga, ker one lahko vpijejo, ker na primer normalno fantje ne udarijo velikokrat punce [...] To ni nič težkega, dreti se kar tako, ker če se kdo zadere nazaj, ga bo njen tip nalomil ali pa kaj takega [...] zanje je veliko varnejše.*

[Intervju z dekletom jeseni 2000]

Razmejevanje mojih informatork od deklet obritoglavcev (oziroma od svoje predstave o njih) je bilo zanje pomembno: one same so bile "same" v rasistični mladinski kulturi, ne pa na primer s fantom. Na sceni niso bile zaradi romantičnega zanimanja za kakega fanta niti zaradi kakšne družabnosti, ampak so bili razlogi za njihovo lastno zanimanje po njihovem mnenju tehtnejši: razizem ter videz in dejanja, povezana s to mladinsko kulturo. S tem razmejevanjem so se dekleta umestila nekje na sredo med *ta prave* in pa "tiste napačne", torej dekleta obritoglavcev, in v tem smislu so pripadale kategoriji nekje med dejavnimi in pasivnimi pripadniki rasistične mladinske kulture. Zdelo se jim je, da delujejo individualno in drugače, tako v primerjavi z obritoglavci kot tudi z njihovimi dekleti. Izbrale so si mesto na robu te mladinske kulture in v svoji lastni skupini med drugimi dekleti ter so ta položaj same določale in vzdrževale.

Rasistična ideologija in delovanje

Videti je bilo, da dekleta poudarjajo pomen rasistične ideologije¹⁰, kadar govorijo o *pravih skinih*, niso pa te ideologije toliko povezovale same s seboj. Rasistična ideologija je v središču obritoglavske subkulture¹¹ in je tudi glavni argument, s katerim obritoglavci zagovarjajo svoja dejanja. Eno od deklet je omenilo, da *ta pravi boljše obvladajo ideologijo*, in je s temi besedami potegnilo jasno ločnico med "nami", torej dekleti v svoji lastni skupini, in *ta*

¹⁰ Z razizmom mislim na Milesovo (1994) opredelitev, po kateri (1994, 116) razizem temelji na biološki(h) zanačilnosti(h), ki veljajo za merila za identifikacijo določenega kolektiva. Ta kolektiv velja za naravnega in nespremenljivega, s tem pa temeljno drugačnega od drugih kolektivov. Njegove značilnosti so po naravi negativne. Tudi po Hazekampu in Popplu (1997, 2)

pravimi, ki vedo več o pomembnih zadevah. Vedele so, da se same ne zavedajo vseh stvari, povezanih z rasizmom, in vseh argumentov za to ideologijo. Toda povsem očitno so poznale pomen in mesto ideologije v tej mladinski kulturi ter so prav ideologijo tako ali drugače imele za glavni razlog, da so se začele zanimati prav za to sceno. Svojo ideologijo so opredeljevale zelo na kratko in jedrnato, na primer: *Finske še niso umazali ti tujci* ali *Finci ostajajo Finci ... in Vsi tisti 'hipoperji' so grozni*. Pri opredeljevanju rasizma dekleta tega niso toliko povezovala z rasnimi hierarhijami ("stari rasizem"), temveč prej s kulturnimi razlikami in idejami, povezanimi z "novim rasizmom"¹²: "drugi" so drugačni in ravnajo drugače in narobe v primerjavi z "nami" (gl. tudi Keskisalo 2000; Keskisalo in Perho 2001; Perho 2001). Toda dejanski argumenti v podporo tej ideologiji oziroma zanimanju zanjo so bili redki. Jaana Lähteenmaa (1991, 33) imenuje ta tip argumentiranja "liturgični govor", toda poudarja, da v nekaterih primerih tako argumentiranje sicer morda zveni, kot da bi bilo naučeno na pamet, vendar je prav lahko ponotranjeno. Za dekleta v moji raziskavi velja ta tip argumentiranja tako v liturgični obliki kot tudi na nižji ravni ponotranjenih elementov. Zato njihovo argumentiranje ni bilo gola liturgija (gl. Lähteenmaa 1991, 33).

SP: *Ali je bila ideologija nekako zraven?*

Iina: Ja, bila je nekako zraven ... Ne vem, nekako nismo preveč marale tistih priseljencev in tako.

[Intervju z dekletom jeseni 2000]

Dekleta so svoj pogled na tujce predstavila tako, da so jih povezovala z drugačnostjo in "čudnostjo", ki je bila po njihovih besedah strašljiva in njim nepoznana. Njihov rasizem je temeljil na stereotipnem razmišljanju, ne pa na njihovih lastnih izkušnjah¹³.

lahko vidimo rasizem kot superiornost neke skupine, utemeljevano z opaženimi rasnimi razlikami, ki povzročajo hierarhični red, znotraj katerega naj bi imele nekatere skupine višji položaj od drugih.

¹¹ Rasizem je jedro ideologije za večino obritoglavcev na Finskem, ne pa za vse: nekatere podskupine te subkulture imajo lahko celo nasprotno ideologijo – na primer "ostreži", "obritoglavci proti rasističnim predsodkom" (SHARPs, Skinheads Against Racist Prejudice). Gl. Marshall 1994, 148–150; Marshall 1997, 9.

¹² Gl. Fanon (v Back 1996, 9).

¹³ V nekem drugem delu Joensuuja, kjer sem tudi zbirala podatke, imajo mladi neposredne stike s priseljenci in svoj pogled na tujce utemeljujejo v glavnem z izkušnjami, ki jih sami označujejo kot negativne.

Rasistično usmerjeno nasilje, ki velja za bistveni del življenjskega sloga obritoglavcev (gl. napr. Luukka in Muukkonen 1997; Lähteenmaa 1991; Moore 1994), je po besedah deklet *kul*. Nasilje so odobravale in se celo navduševale nad njim. Omenjale so tudi svoje lastno sodelovanje pri takih dejanjih: *To je enostavno kul ... Tudi jaz se garbam*" in *"Jaz se tudi [pretepom]. Tudi mene so velikokrat premlatili"*. V nekem smislu so dekleta v svojih subkulturnih okvirih privzela dejavnejšo vlogo, kot se jim jo tradicionalno pripisuje.

Liisa: Po drugi strani pa je precej neumno, če brez vsakega razloga napadeš normalnega Finca, ampak če je v njem vsaj malo punkerja, potem je pa isto, hipiji pa punkerji pa anarhisti pa vsi drugi "hipoperji" – *vsii so dobri* [za "upravičeno" tarčo].

[Intervju z dekletom jeseni 1998]

Vendar pa je mogoče, da je dekleta nekoliko zapeljal intervju z raziskovalko, kar morda delno pojasnjuje, zakaj so se po vsem videzu navduševale nad nasiljem. Svoja dejanja pa so jasno razločevale od dejanj *pravih skinov*. Prava dejanja so pripadala fantom oziroma moškimi v srcu rasistične mladinske kulture.

Laura: [...] nismo počele nič takega, kot je zažgati komu avto ali koga počiti ali pa kaj podobnega, takih stvari nismo počele.

[Intervju z dekletom jeseni 2000]

Interesi deklet po svoji naravi niso bili samo javni, ampak v nekem smislu tudi zasebnejši od interesov fantov na tej sceni, zato njihova dejanja niso bila tako opazna. Mladostnice so se z afiniteto do nasilja diferencirale od konvencionalnih "pridnih punčk". Njihov namen ni bil privzeti položaj jedrne skupine, tako da bi bile dejavno nasilne; takšne so bile zgolj občasno. Nasilje je bilo del kulture te skupine deklet bodisi kot simbolična možnost bodisi kot stvarnost z gledišča žrtve ali storilca. S svojim razmerjem do nasilja so rušile dvoje norm; kršile so splošni etični kodeks, pa tudi delovale v nasprotju s pričakovanji glede ženskega vedenja (gl. Honkatukia 1998, 45, 197).

Mesto deklet v rasistični mladinski kulturi

Ko sem dekleta ponovno intervjuvala – dve leti po njihovem obdobju *grobosti* (being tough) v rasistični mladinski kulturi in približno leto dni po tem, ko so sodelovala pri multikulturalnih aktivnostih v okviru projekta EXIT, je proces oblikovanja njihovega odnosa do rasistične mladinske kulture še vedno potekal. Razmišljanje o obdobju, ki so ga "preživele" znotraj te mladinske kulture, je bilo pri treh dekletih retrospektivno. Ko so se na primer spominjale svoje nekdanje *grobosti* (in *skrite pleše*), se jim je to zdelo smešno in neumno. Nekatere so menile, da so se takrat povezale z rasistično mladinsko kulturo bolj po naključju: Ne vem, ne znam razložiti, to je bilo enostavno nekaj čudnega, kar se je zgodilo, za druge pa je bila ta povezava zavestna odločitev. Imele so različno mnenje o tem, koliko je bil rasizem v preteklosti pomemben zanje in koliko je bil povezan z njihovim lastnim življenjskim slogom: za nekatere je bila ta tematika tudi retrospektivno zelo pomembna, za druge pa sta bili bistvenejši *grobost* in zabava. V obeh primerih pa je razmerje deklet do rasizma in z njim povezane mladinske kulture še vedno tako ali drugače vplivalo na njihovo življenje, saj je v času zadnjih intervjujev in pogovorov proces ločevanja od te tematike oziroma povezovanja z njo še vedno potekal.

Osrednji dejavniki, ki so jih dekleta uporabljala pri razločevanju in hkrati istovetenju samih sebe z osrednjimi značilnostmi in/ali pripadniki rasistične mladinske kulture, so bili grobo in fantovsko delovanje ter rasistična ideologija in imidž. Od pričakovanj v šolski pa tudi v dekliški kulturi so se ogradile tako, da so bile *grobe*, povrhu tega pa so uporabljale elemente rasistične mladinske kulture in obritoglavske subkulture. To lahko deloma razloži teza Jaane Lähteenmaa, da se dekleta manj zavežejo mladinskim kulturam in jim pripadajo "prehodno" ali pa "skačejo" od ene do druge (gl. Lähteenmaa 2000). Lahkotna kolektivnost, ki se kaže kot nezavzeto sodelovanje v mladinski kulturi, se ne izključuje s tezo o "po eni skupini naenkrat" (gl. Lähteenmaa 2000). Intervjuvana dekleta so bila manj predana rasistični mladinski kulturi kakor fantje, *ta pravi*; toda usmerjene so bile samo v to specifično mladinsko kulturo, ne pa hkrati tudi v kako drugo. Nekatere od mladostnic so za nazaj razmišljale, da so bile v okviru te mladinske kulture *modne skinhedke*,

kar so opredeljevale za lažno obliko, nasprotno *ta pravim*. Druge so se imele za dejavne, ne pa za kakšne *modne skinhedke*. Njihova zavezanost tej mladinski kulturi ni zahtevala mnogo vložkov v videz, ideologijo in delovanje, kot je bilo to v primeru *pravih skinov*. Skupini niso popolnoma pripadale in rasistični mladinski kulturi niso posvečale vsega svojega življenja.

V svojem dejavnem obdobju v rasistični mladinski kulturi se dekleta niso dejansko pogajala za svoje mesto z nobeno od dveh mogočih strank, torej niti s *pravimi skinhedi* niti s *puncami skinhedov*; so pa obe enoti uporabljale za opredeljevanje umeščenosti v svoji lastni skupini deklet. Njihovo mesto, ki so ga obdajala protislovja in napetosti, je bilo nekje med temi dvojimi ter znotraj svoje lastne skupine. Ker dekleta niso imela mesta kje drugje, se jim ni bilo treba pogajati s kom zunanjim. Niso bile v ožjem krogu rasistične mladinske kulture, vendar tudi ne povsem zunaj nje, saj so ustvarile povezavo med vsem, kar se z njo povezuje. Pri opredeljevanju lastne identitete dekleta niso namenjala posebne pozornosti *puncam skinov*, mogoče zato, ker te niso bile nič "pravega" in jih zato ni bilo mogoče uporabljati za primerjavo. Mladostnice so ostajale oddaljene od *pravih skinov*, hkrati pa so uporabljale značilnosti, ki se jih na splošno povezuje z obritoglavci, in so se zato opredeljevale za grobe in možate.

V pogovorih in intervjujih v letih 2000–2001 so dekleta tako ali drugače še vedno predelovala svoje razmerje do rasistične mladinske kulture. Zdaj so imela do nje drugačen odnos, toda ne vse enakega. Vse so opustile obritoglavski imidž in niso več nosile *skrite pleše*, vojaškega jopiča in vojaških čevljev. Dve sta bili do rasizma in z njim povezane mladinske kulture ravnodušni: čeprav sta bili še vedno rahlo naklonjeni tej kulturi, to ni bila več *njuna stvar*. Ni ju mikalo, da bi se pridružili dejanjem, ki bi prispevala k uveljavljanju rasizma. Trdili sta, da jima *tistega "majhnega" rasizma, ki še zmeraj obstaja* v njuni glavi, ni treba kazati. Tretje dekle pa je, nasprotno, zdaj prispevalo k rasistični mladinski kulturi celo več kot prej; v mesecih pred našim zadnjim srečanjem (oktobra 2001) se je odločila, da se bo vrnila k svoji stari usmerjenosti. Četrta mladostnica se je opazno ogradila od vsega, kar je povezano z rasizmom in mladinsko kulturo, v kateri je prej sodelovala, in je docela zavračala ideje, ki jih je prej zagovarjala. Bližino deklet z rasistično mladinsko kulturo oziroma njihovo oddaljenost od nje je odsevalo njihovo razmerje s

prejšnjimi in sedanjimi prijateljicami: eno dekle je sedaj imelo tudi priseljske prijateljice (in v nekem obdobju celo priseljskega fanta) in ni imelo veliko stikov s prejšnjimi prijateljicami, druga pa so s srednješolskimi prijateljicami še vedno imela vsaj občasne stike.

Spremembo v načinu življenja deklet v primerjavi z njihovim najdejavnejšim obdobjem, "preživetim" v rasistični mladinski kulturi, lahko razlagamo kot premik k odraslosti in odgovornejšemu načinu razmišljanja o dejanjih in njihovih posledicah ter o življenju na splošno. Vse razen ene so prejšnji način življenja opustile in so ga imele za nekaj, kar je bilo *njihova stvar* v srednji šoli. Njihovo takratno uperjenost proti šoli, *grobost (being tough)*, dojemanje samih sebe kot *nekakšnih skinheadk* ter manifestacije vsega tega imamo lahko za kolektivno ograjevanje od pričakovanj, ki so jih obdajala na javnih področjih življenja. Mladostnice niso bile pasivne, ampak so se dejavno upirale tem pričakovanjem in so inovativno ustvarile svoj lastni način življenja med svojimi prijateljicami; z uporabo nekaterih elementov ožjega kroga svoje mladinske kulture, torej obritoglavcev, so ustvarile svoj lastni način uporništva in "specializirano grobost". Njihovo grobost in zastopanje rasistične mladinske kulture znotraj tega ustvarjalnega semiotičnega "gverilskega bojevanja"¹⁴ (finsko *semioottinen sissisota*) lahko razložimo z Willisovo (1978) tezo, torej kot strategijo, ki so jo uporabljale pri svojem dolgočasnem življenju v šoli in drugje. "Zabavale so se" (Willis 1978) in ustvarjale svoj način življenja ter tako vzdrževale svojo lastno mikro kulturo med drugimi skupinami deklet. Ko so bile v srednji šoli in so bili obritoglavci dobro poznani v skupnosti, je bila zanje rasistična mladinska kultura mogoče najboljša razpoložljiva struktura za oblikovanje načina življenja, "zabavanja" in počenjanja svojih lastnih stvari. Rečemo lahko, da so mladostnice s sodelovanjem v tej mladinski kulturi iskale svoje mesto – takó, da so se navezovale na druge in jih uporabljale pri umeščanju samih sebe na mladinski sceni, hkrati pa ustvarjale svoj lastni način kolektivnosti in biti.

¹⁴ Z "gverilskim bojevanjem" mislim na poanto raziskovalcev birminghamske šole o inovativnosti mladih pri ustvarjanju novih pomenov.

Literatura

Back, L. (1996) *New ethnicities and urban culture. Racisms and multiculturalism in young lives*. London: UCL Press.

Bauman, Z. (1999) *Thinking sociologically*. Juva: WSOY.

Bjurström, E. (1997) The struggle for ethnicity – Swedish youth styles and the construction of ethnicities. *Young* 5(3), 44-58.

Ehrnrooth, J. (1988) *Heavy rock and head-bangers: myths, style and the subculture. A case study of headbangers in the Joensuu youth club communities*. (Hevirock ja hevarit: myytit, tyylit ja alakulttuuri. Tapaututkimus hevareista Joensuun nuorisotaloyhteisöissä.) Publications of Karelian Institute no 83. University of Joensuu.

Gordon, T., Holland, J. & Lahelma, E. (2000) *Making spaces. Citizenship and difference in Schools*. Houndmills: MacMillan Press Ltd.

Harinen, P. (2000) *Young citizens - Arrivals at the given. A study of youth, nationality and citizenship*. (Valmiiseen tulleet. Tutkimus nuoruudesta, kansallisuudesta ja kansalaisuudesta.) Publications of Finnish Youth Research Network 11/2000. Helsinki: Finnish Youth Research network.

Hazekamp, J. L. and Popple, K. (1997) Racism, youth policy and youth work in Europe: A fragmented picture. V J. L. Hazekamp in K. Popple (ur.) *Racism in Europe. A challenge for youth policy and youth work* London: UCL Press.

Tough girls. Have girls become tougher than boys? (Muijat. Onko tytöistä tullut kovempia kuin pojat?) (1999) *Helsingin sanomat. Monthly supplement August 1999*.

Honkatukia, P. (1998) *Adapting girls? Gender, social control and crimes*. (Sopeutuvat tytöt? Sukupuoli, sosiaalinen kontrolli ja rikokset.) Oikeuspoliittien tutkimuslaitoksen julkaisuja 152. Helsinki: Hakapaino Oy.

Kaunismaa, P. (1998) Who are we? On the conceptual points of departure on collective identity. (Keitä me olemme? Kollektiivisen identiteetin käsitteellisistä lähtökohdista.) *Sosiologia* 34(3). 220-230.

Keskisalo, A.-M. (2000) *Finland-Russia – match: the game of integration and exclusion in the international class*. (Suomi-Venäjä ottelu. Suomalaisuus pelivälineenä kansainvälisessä luokassa.) Unpublished Master's thesis. University of Joensuu. Department of Education.

Keskisalo, A.-M., Perho, S. (2001) Natives and newcomers – Struggle for space in Joensuu. Racism as a tool used in encounters by the native young people. (Taistelua tilasta Joensuussa. Rasismi paikallisten nuorten neuvotteluvälineenä.) In M. Suutari (ur), *Marginals without power. Collectivities in youth and margins of society.* (Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla.) Publications of Finnish Youth Research Network no 20. Helsinki: Finnish Youth Research Network.

Luukka, P., Muukkonen M. (1997) The birth and the lifestyle of one skinhead gang in Helsinki. (Erään helsinkiläisen skinijengin synty ja elämäntapa.) *Journal of Finnish Youth Research. 15(4).* 31-47.

Lähteenmaa, J. (1991) *Hip hoppers, suburbans and cultural persons. About youth groups in Helsinki in the end of the 1980s* (Hip hoppareita, lähiöläisiä ja kultturelleja. Nuorisoryhmistä 1980-luvun loppu Helsingissä.) Helsinki: Helsingin kaupungin nuorisoasiankeskus no 1.

Lähteenmaa, J. (2000) *Late modern youth culture. Interpretations of groups and dimensions of belonging to them.* (Myöhäismoderni nuorisokulttuuri. Tulkintoja ryhmistä ja ryhmiin kuulumisten ulottuvuuksista.) Publications of Finnish Youth Research Network no 14. Helsinki: Finnish Youth Research Network.

Marshall, G. (1994) *Skinhead Bible: The Spirit of '69.* Lockerbie: S. T. Publishing. Second edition.

Marshall, G. (1997) *Skinhead Nation.* Lockerbie: S. T. Publishing.

Miles, R. (1994) *Racism.* (Rasismi. Finnish translation by Tiusanen, Antero ja Koivisto, Juha) Tampere: Vastapaino.

Moore, D. (1994) *The lads in action. Social processes in an urban youth subculture.* Aldershot: Arena, Gower House.

Perho, S. (2001) Features of racist (sub)culture among youth in Joensuu. In V. Puuronen, (ur.), *Youth on the Threshold of 3rd Millennium.* University of Joensuu: University Press.

Tolonen, T. (2001) *Voice, space and gender in youth cultures at school.* (Nuorten kulttuurit koulussa. Ääni, tila ja sukupuolten arkiset järjestykset) Publications of Finnish Youth Research Network no 19. Tampere: Gaudeamus Kirja.

Willis, P. (1978) *Learning to labour: how working class kids get working class jobs.* Farnborough: Saxon House.